

tista ojstra stvar v pravi meri podraži mlečne žlezice, da bolj pridno delajo mleko, in je mleko tudi mastnejše. Če se jih pa živini preveč poklada, dobí mleko nekak zopern in grenkljat okus in je tudi bolj vodeno.

Po skušnjah na grajšini Augustenburg na Badenskem so se prepričali, da, če se govedu v vsem skupaj na dan poklada 32 funtov sená ali kakošne druge piče, ki toliko zaleže kakor 32 funtov merve, sta 2 funta ogeršičnih preš na dan prava mera. Po ti primeri druge živinske piče naj se ravna razmera ogeršičnih preš, da jo bo gospodar dobro opravil; kar se jih pa dá odveč, je napáčno in celó zguba.

Če se v olarijah, žganjarijah živina futra z navadno oblojo, ni boljšega kakor če se dodajajo te preše, ker one jemljejo kislino iz une piče in overajo navadno drisko.

Za pitavno živino se smé počez 8 funtov, za delavno pa po 5 funtov ogeršičnih preš za pravo mero rajtati. Tudi ovcam se priležijo, so jim zdrave in tečne; na ovco (mater) se šteje osmi del funta, na koštruna šest del.

Lanéne preše so posebno za molzno živino; če pa se živina pita z lanénimi prešami, prihaja loj mečji in rumenkljat; za tega pa nemarajo mesarji. Za bolno živino so kaj dobre.

Natoroznanstvo in ljudska omika.

Spisal Šimen Šubic na Dunaji.

1. pismo.

Namenil sem se, dragi prijatel, Ti nektare pismica iz Dunaja poslati, ki naj bi razjasnile zapopadek natoroznanskih vednost, da boš njih pravi cilj in konec prav spoznal. Skusil sem po domače govoriti, kakor me je mati učila; menim tedaj, da me boš lahko razumel.

Ko grozno povodnje čez raván udari in vse pod silnimi valovi pogrebe; ko hiše razruši in zemljiša spodjeda, ko zasipuje mlade setve z grobljami in ko razširja nesrečo do visokih hribov, se umakne nesreči kar se ji more; vsak si svoje rešiti želi, vsak pobere naj dražje reči in teče, dokler je še čas. Če ga pa je že voda zajela, se prime v smertni nevarnosti česar se more; kdor nima ladje, ne korita, seže po dili, se vsede na tram in ga objame, da bi ga za svoje življenje ne spustil. V taki nevarnosti je hud boj za življenje ali smert, — vse pa le živeti hrepení.

Ako ravno vse pod podertim pohištvom konec vzame, hvali vendar le Boga iz celega serca, da mu je življenje ohranil. Človek živi, polje bo spet zelenelo, hiše se bodo nove postavile, in rodovitna zemlja bo povernila delavnemu človeku, kar mu je huda ura vzela. Reveži pa, ki jih je obiskala nesreča, pribeže k dobrotnim ljudem po bližnjih vaseh; tam tožijo svoje tuge, in si sprosijo, kar jim je k življenju neobhodno potrebnega. Nikjer se ne manjka dobrotnikov; nesreča, ki utegne zadeti tega kot unega, se smili vsakemu v serce in rad pomaga, kdor le more.

Žalostno je naše serce, ako slišimo, da obiskujejo nesreče ljudi, in jim devajo premoženje v nič. Kdor sam sebe vpraša: kaj nek v naših persih zbuja usmiljenje, si bo odgovoril, da nič družega kot keršanska ljubezen, dobrotljivo in občutljivo serce, ki mu pravi, da naj pomaga ljudem, da bodo tudi oni njemu pomagali. Več ko je sam skusil, težej mu je, če pomagati ne more.

Ako so pa že telesne reve in nadloge usmiljenja vredne, koliko več mora biti naše usmiljenje do tistih, ki jih ne tepó le reve na životu, ampak tudi na duši. Saj je vendar truplo le pozemeljska stvar, ki nas derži z živalimi v zvezi, duh je pa tisti žlahni dar Božji, ki nam daje lastnosti človeka; brez njega bi mi ne bili družega kot zver, ki nosi glavo pokonci. Zveri je pa dosti na zemlji, ki ima po štiri noge, tedaj se lahko opravi brez tiste, ki bi po dvéh nogah hodila. Nismo še dan današnji tako srečni, da bi mogli reči, da bi bili vsi ljudje že zverinstvu otéti; le preveč jih živi v ptujih deželah, kamor ne sega

omika, vendar nam daje upanje prizadevanje usmiljenih ljudi, ki zastavljajo svojo srečo, svoje življenje za blagor tistih rev, ki jim še ne sveti luč pravega duhá. V notranji Afriki celó se trudijo evropski sinovi za blagor divjih ljudi, ki tam živé; enako se godí v Ameriki in Australii.

Al kdo bo popisoval, v kakem nesrečnem stanu še živinske ljudstva živé, — raj poglejmo na tiste kraje, kjer že dolgo prebivajo omikane ljudstva.

Po vsih deželah, kamor je segla omika nekdanjih narodov Gerkov in Rimljanov, in kjer si je ljudstvo prizadevalo iz svojih moči pridevati, kar ni doseglo od starejih prednikov, — povsod kjer se je duh oprostil škodljivih kvant in vraž, se je v zadnjih treh sto letih ljudstvo močno izobrazilo. Akoravno so zadrževale silne vojske, ki so izvirale ali iz nasprotnih misel o veri, ali pa iz prederznosti oblastnikov, — akoravno se je v bojih veliko poterlo, veliko delavnih rok ljudstvu bilo vzelo, se je vendar omika bolj in bolj razširjala. Znajdbe so podpirale napredovanje bistrumnega duhá. Umetnosti so se osnovalé; od njih se je redila obertnija. Tako je z žlahnejim duhom tudi telesno življenje se boljšalo. Kar so važnega znajdli, kar je bistri duh v natori spazil, si je vedil obrniti na dobro; če mu ni bilo ravno v telesni prid, kakor, postavimo, znajdbe za rokodelce, poljodelstvo in za obertnijo, si je pa pridobil pripomočke, da se more bolj in bolj brihtati, da vé svoje početja ravnati po postavah, po katerih spoznava natoro, po natori pa Boga, nje vsegamogočnega, modrega in dobrotljivega stvarnika.

Tako je bil dobiček dvojin: prvi na duši po spoznavanju Božjih skrivnost v stvarjenji; drugi je pa bil v tem, da si je bolj zbrihtani človek tudi telesno življenje zboljšal.

V današnjih dnéh si je že duh mnogo potov pridobil k pravemu spoznanju natornih prikazkov in dogodb na zemlji in na nebu, — že se z napredovanjem natoroznanstva množí blagor narodov tako, da se čedalje bolj poterjuje resnica tega, kar spoštovani mož M. Humboldt pravi, da vsakemu narodu, ki noče dandanašnji zaostati z družimi narodi, da mu je treba pridno obdelovati natoroznanstvo in ž njim združene uke, — če ne ga bodo prekosili drugi narodi in proč je njegov blagostan.

Starozgodovinski pomenki.

O indoslovanski božici „Kalanda“, „Koleda“.

Spisal Davorin Terstenjak.

Kadar v natori luč čez tamo kraljevati začjenja — v zimskih soncostajah, ko sonce stopivši v znamenje divjega kozla se spet čez obračno piko (Wendepunkt) zamahevati začjenja, in kakor je prej na svoji poti od jeseni k zimi doli stopalo, sedaj pa spet proti severju gori stopa: tadaj človek izperva svojim očém verovati noče, češ, da to bi utegnilo biti kaka obséna, to je, prevera oči.

Zato so si stari dvanajst dní zaznamovali od te dôbe, ko je sonce svoj tek spet začenjalo, ali pa po doľochi rimskih fastov od 25. decembra do 6. januarja. Ta dôba je bila v starih časih sveta dôba, znana pod imenom: dvanajsterih svetih nočí. Ko so ti dnevi minuli, je nastopila epifanija ali dan Prikazanja, ker sonce je čez obračno piko stopilo, in sončni bog je spet najden bil, ktereга so mislili dosihmal zgubljenega.

Dolga žalost je sedaj prešla, obče veselje pa je nastopilo, in kakor so Rimljani 24. decembra „Natales invicti Solis“ praznik novorojenega, spet zmagonosnega sonca obhajali z javnimi igrami, tako so nasprot Egipčani 6. januarja, kadar povodinj reke Nila jenja in se natora spet omlajuje, z velikimi veseljami začeli novo leto svoje. 24. decembra pa so obhajali praznik novorojenega sončnega božiča, ktereга je Isis pod imenom Harpokrates rodila, pri katerem prazniku so tamošnji duhovniki v eno mer kričali: „eurekamen, süghairomen!“, to je, „Veselite se, našli smo ga!“

Tudi v staroperziškem Mithrovem častji vidimo, da se je sončno dete 24. decembra rodilo, in viditi je na staroperziških slikah (podobah), kako sončni božič v špelji (Grotte) leži, obdan z žarmi in živalimi Ormuzdu posvečenimi, pred njim pa klečijo magi, božiču daruvajoči ¹⁾.

Egipčani so tudi v letnih soncostajah častili novorojeno letno sonce pod imenom Horus, in na staroegipčijskih slikah je viditi, kako mu Isis sesca daja ²⁾.

Ravno tako indijski Kršna, rojen od Devagi-je (kar pomeni „svetla devica“), sėsá na persih svoje matere, kakor kažejo podobe v indijskih pagodah; okoli njega pa so namalane živali: slon, lev, meresec, konj osedlan, ovca, krava, bik itd., in pred njim pa različno sadje: grozdje, dinje, jabelka itd., tudi lotino in drugo cvetje ³⁾.

Kršna je ali edini z indijskim Horom, ali je novorojeno letno sonce. Tudi ostanki iz indijskega bogočastja pričujejo, da so stari Indi tudi rojstvo mladega sonca po zimskih soncostajah častili. Pripovedujejo namreč, da je Kršna se zaročil s Kalendo, hčerjo sonca, s katero se je seznanil pri reki Jamuna.

Kaj hoče ta basen reči? Visokoučeni jezikoslovec Bopp misli, da Kalanda pomeni „tempus dans“, in Kalandha „tempus ponens“. Na Štirskem v okolici frajhamski pomenja „cala“ odločne dnevne čase: jutro, poldne, večer, čas južine, na primer: „ob cali jesti, ob cali moliti“, to je, o pravi dōbi. Utegnilo bi cala sorodno biti s sanskritskim kála, tempus. Najberže je nemško Zahl sem postaviti, ker kála ima za koreniko kál, numerare, ravno tako tudi latinsko Calenda, dalje: calculo, v kateri besedi je forma reduplicativa. Tako imenovana nemška „Lautverschiebung“ ne stoji na tako trdnih nogah, kakor Nemci terdijo, da bi nemški Z se vselej vjemalo s prvotnem T. To pričuje sledeča nabirčica: slov. cesra = Zaser, čeber = litv. kibbiras, Zuber, soha = Zoch, Zinke, Zacke, sansk. Shanka, cesati = zausen, čara = Zeile, zählen = sansk. kál, numerare, Geis, Ziege, Zagel, Zacke = koza, coga, cogel, sansk. čhaga, čhágala, cepetati = zappeln, ham = litv. kamanas, gerški kemos, Zaum, latinski camus, čen = Zille, Kiel, latinski carina, komora = camera, Zimmer, Kammer, cizra = Ziser, Kicher, lat. cicer, čebul = čepula, Zwiebel itd. itd.

Ime Kalanda — Koleda za hčer Surja — sonca — je celó prikladno, ker po zimskih soncostajah pride nov čas v življenje narave.

Jamuna je po indijskem basnoslovji reka podzemeljskega sveta, indijski Styks. Podzemeljski svet pa je svet teme. Kršna se je s hčerjo sonca, Kalendo, zaročil kraj reke Jamuna, — toraj toliko pomeni, kakor letno sonce in zimsko sonce je zmiraj eno, samo da zimsko sonce hoče na videz tama nadvladati. Sončno dete v zimskih soncostajah je toraj pri starih Indih bilo ženskega spola, in celó naravno je to, ker ta spol je slabiji, in lepo zaznamva slabost zimskega sonca.

(Konec sledi.)

Za vsakega kaj.

(Vélíki komét tega leta). V tem letu se pričakuje imenitna prikazen na nebu. Zvezdogledi pravijo, da tista velika repata zvezda (ali komét), ki je leta 1556 tolikšen hrup delala po svetu in vražne ljudji pretresovala s tolikim strahom, bi utegnila letos se sopet prikazati, ker je dosihmal navado imela, da je prišla vsacih 300 let. Ali

¹⁾ Nikdar skoz leto, razun na rojstni dan Mitrasa, se ni smel šah (kralj) pri starih Perzijanih vina opijaniti; tako veselo je bil ta praznik obhajan. Glej Athenaeus Deipnos. X., 11. po Ctesii, conf. c. 45.

²⁾ Glej Bohlen „Das alte Indien und Aegypten“. I. 141, 234, 258, II. 167.

³⁾ Glej podobo v Moore „the Hindoos Pantheon“. London 1810. Tab. 59.

je zvezda ta svojo pot po neznanem nebesu že tako dokončala, da nam pride letos sopet pred oči, kakor je prišla našim prednikom leta 1556, si zvezdogledi sicer ne upajo za gotovo terditi, mislijo pa, da pride to leto, ako se ravna po svoji stari šegi.

(Jeklene peresa ali gósje v šolah?) Znano je, da jeklene peresa (Stahlfedern) so dobre peresa za pisanje; enkrat urezane so za vselej urezane, in tudi dober kup so. V Erfurtu na Pruskem je vlada vsem učiteljem svoje okrajne vprašanje postavila: ali so jeklene peresa za šole boljše ali gosje? Večidel vsi učitelji so odgovorili, da so jeklene za šolsko rabo dobre. Vlada pa ne more tega prav verjeti, tedaj je določila, naj se še dalje skušnje o tem pozvedajo, in je učiteljem naročila, naj se do dobrega prepričajo, ali niso jeklene peresa — kakor nekteri terdijo — zdravju otrok škodljive? — (Kako bi mogle jeklene peresa zdravju škodljive biti, je pač težko zapopasti. Če bi njih ojstrina na koncu včasih ne garala preveč papirja, bi ne bilo boljih perés od jeklenih. Vred.)

(Procesije za dež) so že sila stara navada. V starodavnih knjigah se bere, da so že Rimci Jupiterja dežja prosili. Pri starih Gerkih niso bile sicer procesije navadne, znana pa je prosta molitvica Atenčanov za dež. Gerki novega časa imajo navado, da ob hudi suši otroka, v perje in cvetlice zavitega, dajo po družih otrocih od hiše do hiše po vasi peljati; vsaka gospodinja ima pa vedro vode pripravljene, da jo polije po glavi onega otroka, rekoč: „kakor iz tega vedra teče voda na-te, naj z nebes lije dež na zemljo“. Tudi pri Serbih je taka navada.

Novičar iz avstrijskih krajev.

Od savinske doline. Padlo je poslednje dni minulega leta veliko snega, in huje ko prej gospodini nemila zima — zdaj kraljica v snežnobelem ogrinjalu in ledeni kroni. Bistra Savina je tu in tam popolnoma zamerznila, in težki vozovi so se premenili v lahke smuke, da tekó lagleje naprej. Zavolj vedno večje dragine letošnji pust, akoravno kratek, ne obeta mnogo navadnih veselíc tukaj, kar pa ravno ni velika nesreča; naj hranijo ljudje dragi dnar, pa naj ga obračajo na bolj potrebne stvari. — V Mozirji, navadno mirnem tergu, se je pripetil nedavno strašen uboj. V sredo namreč, 26. grudna minulega leta so neki fantje bližnjih okolíc popoldne pijančevali v Mozirji. Izmed teh sta se dva hudo sperla zavolj neke dekliné; gredé iz kerčme domú je začel eden, poznan malopridnež, drugemu, pomagacu čevljarskemu, sila zabavljati ter ga suvati. Prihitel je na to V. G., čevljar, da bi pomagal napadenemu, kar zagrabí prvi nemirnež blizo nekega hleva ležečo težko hrastovo dogo, pa mahne ž njo po glavi čevljarja; zadeti se je zgrudil, nesli so ga v bližno hišo, kjer je po malo urah umerl. Sodniško-zdravniško pregledovanje ubitega je dokazalo, da nesrečnemu V. G. je bila kri čez možgane se razlila, da možgani so mu bili sila pretreseni, in da hubanja je bila tako razpočena, da je na osem koscov razpadla. Nesrečno pijančevanje in kobna ljubomornost! J. Š.

Iz Sorice 20. dec. 1855. 11. dan tega mesca sem moral iti po opravkih v Tomin. Skerbelo me je v tako hudem mrazu po tem kraju hoditi. Vendar sem si mislil: se bo že šlo, ker sem slišal, da so lansko leto po tominski grapi od Podberda do Tomina novo cesto naredili. Podberdo pridši, vprašam nekega moža: kod bi bilo ložej hoditi, ali po novi cesti, ali pa po stari stezi po grapi? Odgovorí mi, da je ložej po cesti. Mahnem jo torej po navetovani cesti, pa Bog pomagaj, kakošna cesta je to! Dereze sem imel na čevljih, vendar sem bil zmiraj v nevarnosti za življenje. To pač ni cesta za ljudi, komaj slaba pot je pse po njej poditi. Naprej praskaje pridem do neke bervi. Še čevelj ni bila široka, brez deržajev, in pa memo tega še vsa z ledom polišpana. Kaj sem hotel družega, kakor v tako hudem mrazu, da se je vse kadilo — vodo

si iskali in jih tudi dobili. Tudi domači družini ne bo drugega dela manjkalo.

Če bi se v našem cesarstvu vse žito z mašinami mlatilo, in sicer s takimi, ktere vsaki dan 40 kóp ali 60 vagónov žita omlatijo, in 100 dní skozi celo leto mlatijo, bi se za vse naše cesarstvo potrebovalo 45.000 taticih mlativnic, da bi se vsako leto pridelk od 18 milijonov oralov polja omlatil. (Dalje sledi.)

Natoroznanstvo in ljudska omika.

Spisal Šimen Šubic na Dunaji.

2. pismo.

Dandanašnji vsak po svojem stanu večje ali manje potrebe s tem odpravlja, kar mu pride iz neutrudljivih rok natoroznancov. Toliko bolj čudno je tedaj, ako dan današnji, ko nas vodi vodni sopar in nam dopisuje bakrena struna, se tam pa tam čujejo glasi, da je uk natoroznanstva zopern kersanski veri!

Preden kaj več od tega povem, ne bo škodovalo, če enmalo razjasnim, kar je bilo v kratkem že zgorej rečenega, pravi namen in cilj in konec vsih ukov, ki se pečajo z natoro in s spoznanjem Božjih postav v stvarjenji.

Kakor deleč nas pelje zgodovina nazaj v stare čase, povsod se vidi, da je že duh starih narodov ogledoval natorne prikazke. Nekaj malega jih je prav spoznal, drugih pa ni mogel zapopasti; bil je še premlad, živel je v svojih otročjih letih, učil se je še le govoriti z natoro, kakor se dete uči od matere jezika. Toliko se pa vidi povsod, da ga je to premišljevanje opominjalo skrivnost Višjega Bitja, ki ga je častil pod raznimi podobami, dokler se ni toliko očistil, da je spoznal enega Boga, stvarnika vesoljnega sveta. Že v tistih starih časih slišimo od mož, da so se pečali s premišljevanjem Božjega stvarjenja. Toliko je imel bistri duh veselja do skrivnost, ki jih je Bog v svojem stvarjenji vrečil, da so modri možje tistega časa brez razločka natorne prikazke razlagali. Aristotela samo tukaj omenim; njegovo modrovanje, to je, premišljevanje in razlaganje natornih zapopadkov, je veljalo, če prav nekaj vredno, še dolgo po Kristusovem rojstvu. V Italii so bili njegovi uki na papeževo povelje kot naj boljši v šolah vpejani. Da se pa tisti narod, ki je imel le skerbí za posvetno blago, ni podstopil premišljevanja natornega, vidimo pri Rimljanih, ki so se še le jeli natoroznanstva poprijemati, ko je že pešala njih posvetna oblast. To je poterjeno v dogodbah tistega ljudstva, ki mu je že zdavnej ura odtekla.

Iz tega se pač jasno vidi, da posvetnjaki niso za natoroznanstvo. Bilo je med starimi narodi sploh toliko več natoroznancov, kolikor boljšega duha je bil narod. Gerški begúni so zanesli na Laško dela bistroumnih mož svojega naroda; tam so se pa zanemarjene po tamnih luknjah valjale, in tako so do nas prišle. Z Arabci se je še enkrat posvetila luč lepih ukov, pa je kmalo ž njimi prešla. Tema je nastopila; pravde so se začele za prazne besede, namesto da bi se bil v božjem stvarjenji iskal ključ k pravem spoznanji. To je terpelo noter do 13. stoletja. Možem, ki so se v tem času podstopili premišljevatí stvarjenje, ni bilo za posvetne časti ne za telesne dobičke. Kdo bi kaj tacega tudi terdil! Saj lahko vsak spozna, če si je Kopernik pri svojem spoznanji, da se zemlja vertí okoli sonca, večidel le nasprotnikov na glavo nakopal, da mu to ni nič dobička neslo. Če je tako, zakaj pa ni molčal? — bojo rekli tisti, ki ne vejo večje natoroznanske resnice kot te, da je trebuh pod ustmi, v trebuhu pa želodec, ki hoče jesti imeti. Bil je mož, ki ga je gnal čisti duh k premišljevanju, in sicer zatega volja, ker je stvarjenje samo po sebi delo Božje modrosti ter nam, nikdar ne nasprot naukom izveličavnega sv. kristijanstva, kaže poti, ki naj bi jih hodil naš duh, da se približuje k spoznanji tistega Bitja, ki je vse vstvaril. Nastopil je pozneje Kepler, ki

se je neutrudno pečal s spoznavanjem skrivnih postav, ki se razodevajo med svetovi na nebu. Kdo mu je kaj obljubil, če spozna te postave? Nobeden; — saj mu še tega niso plačali, kar si je z učiteljstvom zaslužil. On, ki je živel v žalostnih časih tridesetletne vojske, je bil vès zamaknjen v ogledovanji višjih skrivnost; saj na zemlji ni imel drugega kot pomankanje, ter se je v duhu tje obračal, kjer je pozabljal posvetne nadloge. — Kaj je prestal Galilej, ko se je podstopil Kopernikovega spoznanja; vedil je, da mu bi bilo boljše tihemu biti, toda duh mu ni tega pripustil, da bi ne bil naznanil ljudém resnice, ki jo je spoznal; niso ga strašile tudi grozovite ječe Benečanov.

Starozgodovinski pomenki.

O indoslovanski božici „Kalanda“, „Koleda“.

Spisal Davorin Terstenjak.

(Konec.)

Tudi Slovani poznajo zimsko sončno dete Koleda. Na koroških rimskih kamnih še nahajamo lastno ime Kalandina ¹⁾, kar pričuje, da so stari Slovenci še izgovarjali Kalanda, Kalenda. Saj še po pohorskih in koroških planinah govorijo: kalendnica, kalendniki. Ako severni Slovani to božanstvo poznajo v srednjem spolu: Kolado, ni to prava oblika, temoč je po pozabljeni izvirni „Kalenda“ postala.

Na Štírskem se božični prazniki velijo tudi koledni prazniki, ker praznik rojstva Zveličarjevega ravno v čas pada, v katerem so stari Slovenci častili rojstni dan nepremagljivega sonca, kadar je sončno dete Kalenda se rodilo in s Kršna — Kresom, Kersnikom se združevati začenjalo. Da je tudi pri njih, kakor pri Egipčanih, Perzijanih in Rimljanih ta čas bil čas veselja, poterjujejo koledni prazniki in pesmi kolednikov, kateri še današnji dan, pa v lepšem kersanskem pomenu, veselice in zdravice popevajo.

Kadar je zima minula in jaro toplo sonce svoje gospodarstvo začelo, so tudi stari Indi ta spremin zaznamovali. Zato imajo sledečo mitologiško basen: Ravana, nar višji nočnih duhov in orjaški kralj otoka Cejlona, pred katerim, kjer koli se je pokazal, sta bežala sonce in ogenj, je Rama-tu lepo ženo, z imenom Sita, odpeljal. Rama vstane in se tri dní vojskuje z Ravanom, kteremu je Brahma medvedovega kralja Džambuvana v pomoč poslal, dokler ni Rama premagal in Site odpeljal.

Ravana pomeni černi (primeri latinsko raven), toraj je osebljena (personificirana) tamà. Bil je kraj cejlonski, kjer sonce kot na naj skrajni meji Indije zahaja in se v morje vtoplja. Rama pomeni po Paulinu tudi bel, svetel, ravno to tudi pomeni Sita, ali Sida — latinskemu sidus. Medved je simbol zime. Zmisel cele mitologiške basni je toraj: Mladoletno sonce se vojskuje z merzlim zimskim in premaga ²⁾. Drugi razlagajo ime Sita po: „die in der Furche gefundene“, toraj rešenje Site iz oblasti Ravanove pomeni mladoletni čas, v katerem se spet poljodelstvo začinja. Zato Rama ima plug v rokah in se velí Halabrith, ravno tako tudi severnoslov. Radogost — Ratibor.

Na nekem lepem koroškem rimsko-slovenskem spominku nahajamo ta boj zimskega sonca z mladoletnim lepo izrazen. Rama — Radogost, Radoslav, Radomar, Radomer strahuje z bičem medveda, kateri ima dva spremljevalca, ktera tudi biča z rokama deržita. Rama — Radogost je venčan v znamenje mladoletne evetne dôbe, na herbtu pa ima dve čaplji ali dva žerjava, tista ptica, ktera po svojem prihodu oznanujeta topli jari čas ³⁾.

¹⁾ Gruter stran 825, Nr. 11.

²⁾ Glej Bohlen „Indien“ I., 227.

³⁾ Glej podobo v bukvah „Kärnthens römische Alterthümer in Abbildungen von Jabornegg und Christallnigg“. II. Heft.

Izvirni pomen korenike vam je toraj *lucere*, *splendere*, *svetiti*. Kjer pa je svetloba, tam je radost, zato ram tudi pomeni *exhilarare*, *ludere* (primeri *div*, *splendere* in *ludere*, slav. divno in divadlo, to je, igrališče, *bhadra*, *laetus* in *lucidus*).

Orientalce, posebno pa Hindu, je svoje nar večje veselje občutoval v mirovanji, v „*dolce far niente*“, zato ram tudi pomeni *quiescere*¹⁾, mirovati. Sanskritski glasnik m v slovanskem jeziku pogosto prehaja v d, na primer: grama slov. grad; tako je tudi iz Rama postalo Rad. Za poznamlovanje živečega bitja pa je rabljali stari Ind besedo *shrava* od korenike *shru* = sluti, n. pr.: *Vajushrava* = Vejoslav, Vetroslav, ali pa deva za poznamlovanje boga, na pr.: *Baladeva* = Silnoibog. Slovani pa so se pristavljali mar, mer, mir = slav, ali pa gost od *gā* = gehen, bewegen, toraj gost, das *Bewegende* = mar in slav, in *Radogost* = Radoslav, *Radomer* = Lichtwesen, Lichtgott; zato raj iz rad, das *Lichtreich*, pa tudi rajati, spielen, tanzen, kakor ram v pomenu *ludere*.

Zmiraj vidimo enako pot mišljenja. Vendar od vsega tega bom govoril obširniše v posebnih bukvah. Hotel sem s tem člankom pokloniti častitljivim bravcem „Novic“ „Kolednico“. Ker pa predolgega koledovanja nihče rad ne posluša, zato ga končam s to trohico.

Solske zadéve.

Učiteljska skupščina v Zabnicah na Koroškem.

Popisal Matija Majar.

Dobro uredjene učilnice in izverstni učitelji so verlo važne stvari; od njih se vlastenec rad pogovarja, od njih rad kaj čuje. V Zabnicah je bila napovedana učiteljska skupščina 20. decembra l. l. Snidel sem se tam tudi jaz. Pričakovali smo tudi našega občeljubljenega c. k. šolskega svetovavca iz Celovca, gosp. Rudmaša, kateri je vès iskren in vnet za blagor mladine in napredek narodov. V dekan-skem domu so gosp. dekan Kulnik otvorili skupščino ob devetih. V tej nevelikej dekanii se je zbralo 10 učiteljev in 6 duhovnikov. Naj pred se je glasno bralo pismo gosp. Rudmaša, da ne morejo priti zavoljo bolehnosti, ktero so si navlekli z neutrudljivim obiskovanjem učilnic in učiteljskih skupščin.

Vsaki učitelj je prinesel seboj čedno spisan odgovorna dvojno jim popred dano vprašanje. Vsaki učitelj je čital svoj spis glasno pred skupščino.

Pervo vprašanje je bilo: Kaj je storiti, da se mladina pazljivo uči? — drugo pa: Kaj ovéra, da se petje cerkvenih pesem povsod ne vpelje, kakor je to že večkrat se zaukazalo, in — kako bi se to petje povsod vpeljati moglo?

Odgovarjali so pismeno vsi dobro — v obče rečeno — nekteri pa tako izverstno, da se kaj takega nisem nadjal. Dve uri se je od tega čitalo, pa zmiraj je bilo zanimivo. Naj izverstneje je govoril gosp. Kovač, učitelj v Lipaljej vesi. Vse živi na tem možu; tù vidiš, da je vse to v djanji skusil, da je vsega tega prepričan, kar je govoril, da ga vse to veseli, da je učitelj skoz in skoz.

Na prvo vprašanje se je odgovorilo blizo sledeče:

Ni dosta, da v učilnici mladina le mirno sedi, kakor prikovana, ali kakor močen bob, temoč ona mora skerbno paziti na nauk, misliti, razumeti in zapamtiti, kar

Tafel XII., fig. I., in članek „Ostanki Brahmatovega častja“ v „Novicah“ 1853, str. 266 itd., o katerem, opustivši druge popravke, omenim le, da hohenburška in moskirhenska kamna nimata Brahmatove podobe, ampak Šivatovo. Muharjeva risarija ni bila zvesta, zato me je pri razlagi zmotila. Ko sem jo pa lani sam pregledal, sem vidil, da ste obedvi podobi posnetka iz Šivatovih delavnost.

¹⁾ Analogijo vidimo v glagolu *tuš*, *gaudere*, *tušnim*, *tacite*, Pott toraj nima prav, ako misli, da je prvotni pomen korenike ram, *quiescere*; ta je že drugotni. Pis.

učitelj podučuje in kaže. Vse se mora odstraniti, kar bi pazljivo mladost motilo. Učilnica ne sme biti pri veliki cesti, ne blizo rokodelcov, kateri velik hrup delajo, kakor kovači, kotlarji in enaki. V ravno tistej hiši ne sme biti gostivnice. — Orodje učilnici ne potrebno naj se odstrani. Živahno mladino vsaka stvarica lahko moti, vsaki pajek, ki od stropa prede; vsako vlastovično gnjezdo, ki se iz učilnice vidi. — Učitelj naj se ne oblači nenavadno, naj se ne véde čudno, ampak kakor ljubeznjiv, pravičen in vsega spoštovanja vreden mož. — Mladina mora prostorno sedeti, ne sme brez dopuščenja iz klopí letati, igrač seboj v učilnico nositi. — Že prvi dan ne terpi praznega žlebedranja in nepokoja. Rêci: „Vsaki mora paziti na to, kar se razlaga, da bode znal vprašan odgovoriti. — Mladina je živahna; brez dela ni ji mogoče biti, zato mora biti naj glavnejša skerb učiteljeva ta: da imajo vsi neprenehoma kaj delati, misliti, odgovarjati, pisati ali računati. Ako nimajo vès čas opravila od učitelja, začnejo sami kar bodi uganjati, igrati, se pogovarjati, se dražiti. To je za učitelja na kmetih veliko težji posel, kakor za mestnega. V vsakem razredu se v mestih vsi učenci uče eno isto stvar, tù je lahko dati vsem dela — pa na kmetih so v enej izbi učenci in učenke početnici, ki še le prvo leto v učilnico hodijo — zraven pa tudi taki, ki se uče že dve, tri leta itd. Vsi učenci naj se samo na dva razreda razdelijo; dokler razlagaš enemu razredu, naj učenci in učenke drugega reda kaj pišejo, ali liste spisujejo. — Učitelj ima stati na uzvišenem mestu, da vse vidi. Naj govori živahno, ne dolgočasno, in naj se predolgo ne mudí pri enem istem predmetu; naj razlaga eno isto stvar razločno, da se mladini v eno mer nova in zanimiva zdí. — Učitelj naj rad ponavlja, da učenci sami vidijo, koliko so se že naučili; to jih veseli in jih budí k večej pazljivosti. — Vsi morajo neprenehoma paziti, kaj se razlaga in kaj učitelj uči, zato prašaj sadaj vse vkupaj, da odgovoré, sadaj pa po samem, pa brez reda, sadaj enega sadaj družega, da morajo vsigdar vsi pripravljeni biti na odgovor. — Ako kak nemir postane, premolkni, poglej po celi učilnici, kakor da bi hotel nemirnika sadaj in sadaj z imenom poklicati; ko je pa vse potihnilo, spet mirno naprej razlagaj, pa ne, da bi k pokoju opominjal. — Med učenjem naj učitelj ne preiskuje dolgo, ako je kdo kaj skrivil, naj vse kratko sverši in kaznuje pametno še le po učenji; naj ne opominja preobširno, — škoda za zlati čas, ko bi se s tem zgubil in nepotrebno potratil. Nemirneža posadi posebej. Pohvali jih, kadar se pazljivo uče. — Peresa rezati, pisavne knjižice črtati, se mora vse pred učenjem; vsako pero naj ima listič nataknen, na katerem ime stoji, čigavo je; tudi na vsakej pisavnej knjižici mora biti napisano ime šolarčkovo, da se pisavno orodje brez pomote, lahko, naglo in mirno razdeliti more. — Rêci včasih: „Ako se pridno učite, bodem vam pa povedal danes lepo prigodbo iz sv. pisma“. Drugikrat obljubi jim: „Ako se danes boste pazljivo obnašali, bomo pa skusili zapéti lepo cerkveno pesmico“. — Kar učitelj obljubi, naj pa tudi spolni, ako se je mladina hvalovredno védla. (Konec sledí.)

Ogled po svetu.

(Kako Indijanci krotijo divje konje.) Znani potovavec po Indii Catlín je povedal Angležem, kar je o tem med Indijanci vidil; poskusili so in poterdili. Lahka pomoč je in gotova. Kakor hitro namreč Indijanec vjame divjega konja, mu zatisne z rokama oči in mu sope ali diha v nosnici, in pri ti priči je konj kroták. Al sôpsti se mu mora v nosnici, ne pa pihati v nju.

(Lastnosti mraza in vročine dobro dokazane.) Neki učitelj je šolarčka vprašal: kaj dela mraz in kaj vročina na svetu? „Mraz vleče skupaj in kerči vsako stvar; vročina pa razteguje“ — je odgovoril učenec po nauku, kakor ga je prejel od svojega gospoda.